

УДК 342.9: 35.08

Ріхтер В. В.

**ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДДІВ В УКРАЇНІ**

У статті визначено, що для належного забезпечення незалежності суддів необхідно здійснювати ефективне, оптимальне, комплексне публічне адміністрування, що за своєю природою в цій площині полягає в реалізації владного впливу та організаційно-забезпечувальної діяльності суб'єктами публічної адміністрації в особливому порядку задля захисту правового статусу, імунітету та професійних інтересів судді, що складають його незалежність у правовідносинах.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, забезпечення судів, недоторканність судді, незалежність суду, публічна служба, публічне адміністрування, суддівська кар'єра, суддя.

The article stipulates that in order to properly ensure the independence of judges it is necessary to carry out effective, optimal, comprehensive public administration, which by its nature in this area is to exercise power and organizational and support activities of public administration in a special way to protect legal status, immunity and professional interests of a judge, which constitute his independence in legal relations.

Key words: administrative and legal status, provision of courts, immunity of a judge, independence of a court, public service, public administration, judicial career, judge.

Вступ. Конституція України містить обов'язкові вимоги, яким має відповідати особа, що претендує на зайняття посади судді (ст. 127). Ураховуючи, що суддівський корпус становить судову владу, діяльність якої пов'язана з відновленням порушених прав, виконувати

зазначені функції можуть винятково особи, які відповідають усім вимогам, встановленим як Основним Законом, так і нормативно-правовими актами, що визначають соціально-правовий статус суддів в Україні. Проте, згадуючи про вимоги, які висувуються до суддів, слід також розкрити принцип забезпечення незалежності суддів в Україні [2, с. 44–48; 3].

Забезпечення незалежності суддів в Україні з позиції адміністративного права була науково-ціннісним предметом вивчення багатьох вчених, до яких належать В. Бевзенко, В. Бойко, С. Бондар, А. Борко, Д. Вітюк, Р. Голобутовський, О. Гуменний, В. Декаленко, О. Дручек, А. Іванищук, Р. Ігонін, І. Ієрусалімова, С. Кічмаренко, О. Клименко, Р. Крусян, Я. Лазур, Н. Литвин, Л. Москвич, С. Обрусна, О. Овчаренко, А. Олійник, С. Прилуцький, І. Прошутя, В. Сердюк, К. Степаненко, К. Толкачов, Д. Шпенюв та інші. При цьому всебічні посягання на правовий статус судді підкреслюють своєчасність визначеної теми наукового дослідження.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу нормативних основ, концептуальних ідей та наукових позицій розкрити публічне адміністрування забезпечення незалежності суддів в Україні.

Результати дослідження. У словниковій літературі термін «незалежність» визначається як відсутність залежності від кого- або чого- небудь; рішучість, самостійність у поведінці, діях, вчинках [6, с. 140]. У загальному розумінні незалежність суб'єкта – це його реальна можливість самостійно, без зовнішнього впливу, ухвалювати рішення, виходячи зі своїх власних прагнень, інтересів та переконань. Однак при цьому слід ураховувати, що таке тлумачення незалежності є доволі просторим, і на практиці зміст та обсяги цього поняття конкретизуються та уточнюються відповідними умовами й обставинами, в яких воно застосовується [8, с. 71–76].

Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу. Суди здійснюють правосуддя на основі Конституції та законів України й на засадах верховенства права.

Звернення до суду громадян, організацій чи посадових осіб, які відповідно до закону не є учасниками судового процесу, щодо розгляду конкретних справ судом не розглядаються, якщо інше не передбачено законом. Втручання у здійснення правосуддя, вплив на суд або суддів у будь-який спосіб, неповага до суду чи суддів, збирання, зберігання, використання й поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб з метою дискредитації суду або впливу на безсторонність суду, заклики до невиконання судових рішень забороняються і мають наслідком відповідальність, установлену законом. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи мають утримуватися від заяв та дій, що можуть підірвати незалежність судової влади. Для захисту професійних інтересів суддів і вирішення питань внутрішньої діяльності судів діє суддівське самоврядування [1].

Суддя у своїй діяльності зі здійснення правосуддя є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання. Суддя здійснює правосуддя на основі Конституції й законів України, керуючись при цьому принципом верховенства права. Втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя забороняється і має наслідком відповідальність, установлену законом. Суддя не зобов'язаний давати жодних пояснень щодо суті справ, які перебувають у його провадженні, крім випадків, установлених законом. Суддя зобов'язаний звернутися з повідомленням про втручання в його діяльність як судді щодо здійснення правосуддя до Вищої ради правосуддя та до Генерального прокурора [1].

На наш погляд, незалежність судді – це особливий, внутрішньо-судовий стан захищеності та самостійності судді, що регламентується нормами закону та полягає у визначенні правового становища судді щодо його професійного імунітету та незмінюваності, створенні умов щодо забезпечення судді у професійній діяльності, нейтралізації незаконного впливу на суддю та інших чинників, що можуть негативно стосуватися професійної діяльності.

Стан вітчизняної судової системи, зокрема дотримання принципу незалежності суддів, уже давно перейшов у розряд проблем, які

особливо турбують українське суспільство. Необхідність виправлення цієї проблемної ситуації ні в кого не викликає сумнівів, однак усі вжиті заходи, зокрема й виконання відповідних завдань судової реформи, поки що відчутно не вплинули на забезпечення реальної незалежності суддів. Щоб реформування судової системи дало очікувані результати, потрібно цей процес супроводжувати ретельним аналізом стану незалежності суддів і дієвості механізмів для її забезпечення, а також оцінити ефективність нових правових норм, які стосуються діяльності суддів та органів суддівського самоврядування щодо забезпечення їх незалежності. Для того, щоб отримати достовірну оцінку стану незалежності суддів, потрібно розглянути цю проблему з позицій як суспільства, так і самої суддівської спільноти. Дослідження цього питання ускладнює те, що на формування ставлення суспільства (перш за все пересічних громадян) до стану правосуддя впливає низка чинників: статево-вікові особливості осіб, які здійснюють оцінювання; особистий досвід людини, зокрема пов'язаний зі зверненням по захист своїх прав і законних інтересів до судових органів; вплив засобів масової інформації; офіційна й неофіційна інформація щодо фактів порушення незалежності суддів та втручання в їхню діяльність; суб'єктивна оцінка роботи судових органів тощо. Відновлення авторитету судової влади в суспільстві, а відповідно й належного рівня довіри громадян до цієї гілки влади – необхідна умова забезпечення принципу незалежності суддів у державі. Коли втрачено авторитет судової влади, то не може бути й мови про належне дотримання відповідного принципу правосуддя [7, с. 202; 4, с. 12–14].

При цьому принцип незалежності суддів є двоєдиним. Незалежність суддів при здійсненні правосуддя обов'язково передбачає їх підпорядкування тільки закону, інакше вона може привести до беззаконня і свавілля. Тому чим повніше й точніше в процесуальному законі регламентована діяльність суддів з розгляду і вирішення судових справ, тим більше гарантії від свавілля. Суддя вирішує справи на підставі закону, відповідно до своєї правосвідомості, в тих умовах, що виключають сторонній вплив на

нього. Без належного забезпечення принципу незалежності суддів не можна повною мірою реалізувати інші принципи правосуддя та забезпечити ефективний судовий захист прав і свобод людини і громадянина [5, с. 227–230].

Законодавством встановлено, що незалежність судді забезпечується:

1) особливим порядком його призначення, притягнення до відповідальності, звільнення та припинення повноважень;

2) недоторканністю та імунітетом судді; 3) незмінюваністю судді;

4) порядком здійснення правосуддя, визначеним процесуальним законом, таємницею ухвалення судового рішення; 5) заборонаю втручання у здійснення правосуддя; 6) відповідальністю за неповагу до суду чи судді;

7) окремим порядком фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів, встановленим законом; 8) належним матеріальним та соціальним забезпеченням судді; 9) функціонуванням органів суддівського врядування та самоврядування; 10) визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки судді, членів його сім'ї, майна, а також іншими засобами їх правового захисту; 11) правом судді на відставку. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи, а також фізичні і юридичні особи та їх об'єднання зобов'язані поважати незалежність судді і не посягати на неї. При ухваленні нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу визначених Конституцією України та законом гарантій незалежності судді [1].

Однак незалежність суддів не абсолютна, вона обмежена законом, процедурними рамками, у межах яких здійснюється судова влада. Незалежність суддів легітимна лише при здійсненні процесуальної діяльності судді. Поняття «незалежність» при окресленні складових статусу суддів законодавець використовує лише при характеристиці повноважень судді у здійсненні судочинства, тобто коли мова йде про процесуальний аспект суддівської діяльності.

Поza межами суду, судового розгляду справи принцип незалежності судді не діє. Зміст незалежності суддів включає також елемент особистісної незалежності суддів (тобто наявність у судді певних морально-психологічних якостей, які сприяють реалізації права судді самостійно приймати рішення по справі). Незалежність судді передбачає незалежність як від зовнішнього (від чинників, що перебувають за межами судової системи), так і внутрішнього (від чинників усередині самої судової системи) впливу на процес ухвалення суддею рішення по справі [5, с. 227–230].

Висновки. Для належного забезпечення незалежності суддів потрібно здійснювати ефективне, оптимальне, комплексне публічне адміністрування, що за своєю природою в цій площині полягає в реалізації владного впливу та організаційно-забезпечувальної діяльності суб'єктами публічної адміністрації в особливому порядку задля захисту правового статусу, імунітету та професійних інтересів судді, що складають його незалежність у правовідносинах.

Публічне адміністрування забезпечення незалежності суддів в Україні здійснюють усі суб'єкти публічної адміністрації, діяльність яких поширена в судовій системі та більшою мірою вони це функціонально реалізують: Вища рада правосуддя; Вища кваліфікаційна комісія суддів; органи суддівського самоврядування; Державна судова адміністрація; Національна школа суддів України; Громадська рада та Громадська рада міжнародних експертів; Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції, правоохоронні органи; Служба судової охорони.

Список використаних джерел:

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 31. Ст. 545.
2. Потильчак О. І. Незалежність суддів як гарантія правової держави: міжнародний досвід. Вісник Верховного Суду України.

2014. № 6. С. 44- 48.

3. Конституція України від 28.06.1996. Відомості Верховної Ради. 1996. № 30. Ст. 141.

4. Галайденко Т. Незалежність суддів як індикатор стану вітчизняної судової системи. Віче. 2012. № 2. С. 12-14.

5. Шультгач Н. М. Поняття та сутність принципу незалежності суддів. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2011. Вип. 6. С. 227-230.

6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укладач та гол. редактор В. Бусел ґ К. ; Ірпінь : ВТФ - Перун», 2006. 1728 с.

7. Овчаренко О. М. Доступність правосуддя та гарантії його реалізації: монографія. Харків: Право, 2008. 304 с.

8. Копняк М. А. Сутність та зміст принципу незалежності суддів апеляційних судів України. Форум права. 2017. № 1. С. 71–76.